

АЛЕКСІС САХНОВСЬКИЙ: ЩАСТЯ МАЛЮВАТИ МАШИНИ

До 120-річчя з дня народження

Антоніна Ферчук

Музей правової охорони інтелектуальної власності Укрпатенту

MISTER DREAM CAR

Його називають одним з гігантів промислового дизайну ХХ століття й піонером дизайну автомобільного, видатним майстром стилю ар-деко й зачинателем художнього напрямку Streamline. Популярним стилістом у середовищі любителів дорогих авто він став у двадцять п'ять років. Його переїзд до США коментувався в американській пресі: «22 жовтня 1928 року до Філадельфії прибув Mr . Dream Car». Офіційне повідомлення про переїзд в Америку відомого європейського автомобільного дизайнера та власного позаштатного кореспондента розмістив у грудневому номері журнал Autobody. На той момент Алексісу було неповних 27 років.

Подаючи перші заявки на видачу патентів, про себе він повідомляв таке: «суб'єкт російського царського режиму, який проживає в готелі "Уорвік" у місті Філадельфія». І підписувався: «Alexis de Sakhnoffsky». Уподібнюючись до французів, своє шляхетне походження підкреслював часткою «де» перед прізвищем.

У Філадельфію Алексіс Сахновський прибув за контрактом, укладеним з кузовною фірмою Hayes Body Company. Для невеликої фірми це було вдале придбання. В активі нового арт-директора Hayes – не один успішний проєкт у бельгійській фірмі Carrosserie Van den Plas, яка спеціалізувалася на виготовленні індивідуальних автомобільних кузовів для багатих замовників. Найнявшись 1924 року до Van den Plas креслярем, він, вільно володіючи німецькою, французькою, англійською мовами, спочатку виконував функції перекладача. Невдовзі здібного юнака призначили арт-директором фірми.

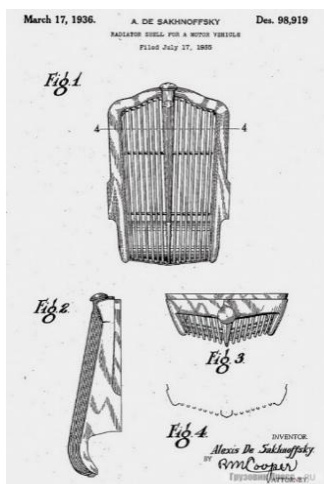
На середину 1920-х припадає зародження мистецького стилю ар-деко, який не оминув промисловий дизайн. Автомобілі епохи ар-деко – це зовнішній ефект: обтічні форми кузова, видовжені капоти, ширяючі крила, вишуканість, дорогі матеріали. Новопризначений арт-директор Carrosserie Van den Plas відразу почав активно впроваджувати модні тенденції в свої розробки. Новаторський дизайн

кузовів, вдале здійснення перших проєктів ексклюзивних авто принесли популярність їхньому авторові. Відтоді на ескізах автомобілів стиліста з'явився знаменитий підпис і почав формуватися бренд «Alexis De Sakhnoffsky». Перша перемога на конкурсі елегантності в Монте-Карло 1926 року, де Алексіс представляв Minerva, зробила його знаменитим. Сахновському почали замовляти дизайн авто відомі фірми – Rolls-Royce, Minerva, Hispano-Suiza, Bentley. Розроблені Алексісом Сахновським моделі щороку з незмінним успіхом демонструвалися на престижному конкурсі в Монте-Карло – Гран-прі 1927 (Minerva) та 1928 (Rolls-Royce) років.

Із середини 1920-х років Алексіс Сахновський працював позаштатним кореспондентом журналів L'Équipement Automobile (Париж) та Autobody (Нью-Йорк). Така співпраця давала додатковий заробіток та можливість безкоштовно рекламувати власні напрацювання.

Своїми успіхами Алексіс Сахновський був зобов'язаний як природньому таланту, так і фаховій освіті, здобутій на інженерному факультеті університету Лозанни та в Ecole Arts et Metiers у Брюсселі. Свого часу він ще й спеціалізувався на дизайні одягу в паризьких студіях. (Перші заробітки були від продажу паризьким кутюр'є ескізів суконь та взуття по 17–20 франків за одиницю).

В Америці високий професійний рівень А. Сахновський підтвердив новими Гран-прі на конкурсах – 1929 року в Монте-Карло (Packard), а 1930 року в Монте-Карло й Парижі (Cord L-29 Hayes Coupe). Кузови Сахновського виокремлювалися «вигнутими та округлими» лініями, розкішним декором, дорогими вовняними тканинами та шкірою, килимами, панелями з червоного дерева, мідними деталями.

1930-і роки в житті А. Сахновського стали періодом найвищих творчих злетів й активної співпраці з численними світовими компаніями – Packard, Studebaker, Chrysler, Auburn, Nash, White. Розірвавши 1932 року контракт з Hayes, популярний дизайнер у подальшому працював лише за короткостроковими контрактами.

Алексіс Сахновський захопився новаторським стильовим напрямом Streamline, стилем обтічних форм. Промислові зразки – від кузова автомобіля до кавоварки чи праски – творчим генієм перетворювалися у витвори мистецтва.

У січні 1932 року Сахновському запропонували тримісячний контракт з компанією Packard. Його завданням як консультанта зі стилю стала модернізація бренду. «Неймовірний» кузов 12-циліндрового Packard 1108 Sport Phaeton 1934 року визнають одним з найграндіозніших проєктів Сахновського. У цій моделі дебютував знаменитий «фальшивий капот де Сахновського». Нова модель відрізнялася похилою опорою «А» та запасною шиною на задній частині автомобіля. Фаєтон експонувався на виставці «Століття прогресу» (27.05.1933–31.10.1934) у Чикаго, де завоював нагороду найкращого шоу року. Одночасно Сахновський працював консультантом зі стилістики в компанії Studebaker та допомагав Chrysler з оформленням експозиції на виставці «Століття прогресу».

1936 року харизматичний дизайнер розробив для фірми White Motor обтічні моделі авто серії 700 з новітнім V-подібним радіатором, на який отримав патент США 89919 від 17 березня 1936 року (з пріоритетом від 17 липня 1935 року).

1936 року пивна компанія Labatt з Канади, де на той час була заборонена реклама пива, через фірму White Motor замовила Сахновському дизайн

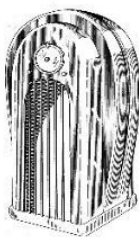

вантажівки, яка б могла виконувати роль своєрідного пересувного рекламного щита. Дизайнер підготував чотири варіанти, які фірма впроваджувала впродовж декількох років. Перший варіант запустили 1936 року. Аеродинамічне

вирішення кузовів трейлера й тягача для перевезення партій пива, виконаних за ескізами Сахновського, доповнених яскравим покриттям та графікою золотом, не могли не привертати увагу. Наступні три партії вантажівок були запуснені в 1937, 1939–1940 та 1947 роках. З часом вантажівки Labatt визнають «найкрасивішими вантажіvkами у світі».

Фірма-замовник запевняла, що завдяки революційному дизайну вантажівок підвищилася ефективність перевезень, навіть зросла на 9% економія бензину.

April 21, 1936. A. DE SAKHNOVSKY. Des. 98,417. Patent No. 1,915,151.

1936 року Сахновський розробив серію велосипедів, у тому числі дитячих триколісних, дитячих педальних авто та іграшкових вантажівок.

1938 року А. Сахновський спроектував цілий будинок на колесах – автобус індивідуального планування довжиною 13,5 метри. Трейлер призначався для мандрівника й дослідника Атильйо Гатті. Запропонована Сахновським розробка, названа Jungle Yacht, являла собою комфортабельні апартаменти зі спальнею, будуаром,

вітальнею, ультрасучасною кухнею з холодильником, ванною кімнатою. В автопоїзді були передбачені лабораторія, фотостудія, радіорубка, внутрішній телефонний зв'язок, полиці для книг, кондиціонер та бар.

Підкоривши американців дизайнерськими новаціями, Алексіс Сахновський помітно вплинув на весь американський промисловий дизайн. Запатентовані А. Сахновським у період з 1934 по 1962 роки включно дизайнерські розробки (38 патентів США) наочно демонструють діапазон його професійних інтересів. Це обладнання для човнів, інтер'єри пасажирських літаків, туристичних причепів, навантажувачі, велосипеди, корпуси холодильників та радіоприймачів, запальничок, кухонний посуд. Приміром, на замовлення фірми Kook King автодизайнер розробив цілу серію посуду – різноманітні каструлі, чайники, кавоварки, які

запатентував 1934 року. На переконання естета А. Сахновського, навіть каструлі та сковорідки, як і автомобілі, повинні приголомшувати красою дизайну та створювати ілюзію швидкості. Він стверджував, що краса та гармонія важливі й у дизайні електропраски чи холодильника, оскільки створюють комфорт у підсвідомості споживача. Адже й саме життя стиліст сприймав як витвір мистецтва. Водночас у побутових розробках Сахновського є й раціоналізаторські рішення: на кришках для посуду – обідок-ущільнювач, який дозволяє зберігати вітаміни в продуктах під час термообробки; ручки предметів, максимально пристосовані до конфігурації руки.

На Всесвітній виставці в Нью-Йорку (30.04.1939–27.10.1940) з успіхом експонувалися меблі, виконані для універмагу Блумінгдейла за ескізами Сахновського. Стиліст запропонував новаторське вирішення конструкцій

традиційних предметів домашнього інтер'єру. У його меблевих об'єктах майже зовсім немає гострих кутів – вони замінені витонченими аеродинамічними кривими. Круглий стіл без ніжок підвішувався до стелі з допомогою скляної рурки з підсвічуванням; письмовий стіл мав панель, у яку було вмонтовано радіо, барометр, термометр, годинник. Книжкова шафа, вставлена в міжкімнатну стіну,

оберталася, і книги з її полиць можна було діставати як з боку вітальні, так і в опочивальні.

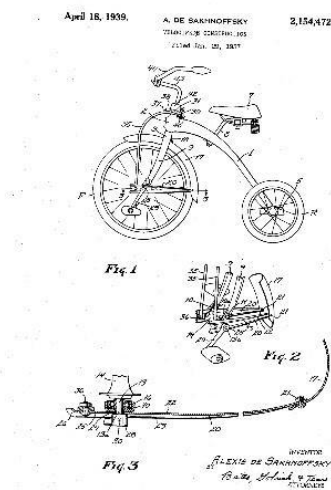
У 1930-і роки, на піку слави, Алексіс Сахновський узявся за сценографію, також займався дизайном музичних інструментів. Для дівочого оркестру під

керуванням Філа Спитального розробив незвичну модель фортепіано: кришка інструмента не піднімалася, звуки виходили через спеціальні отвори, які нагадували вихлопні труби.

В Америці Mr. Dream Car продовжив співпрацю з журналами. З кінця 1933 року виступав у якості ведучого розділу про техніку журналу Esquire. На сторінках популярного часопису стиліст писав про «ілюзію швидкості», яка досягається завдяки художній обтічності. Обкладинки й кольорові вставки видання рясніли футуристичними нереальними моделями – фантазіями Сахновського. Тогочасні американські журнали писали про задуманий Сахновським «Streamline Humans» – план модернізації недосконалого людського тіла шляхом раціоналізації, яка відповідає вимогам і темпам ХХ століття. Ідеальну людину він планував «конструювати» й для інших планет (за умови сплати роялті). При цьому автор ідеї зауважував: «можливо, мене й можна назвати божевільним, але доведеться визнати, що в мене достатньо уяви».

Маючи офіси в Атланті, Чикаго, Нью-Йорку, Філадельфії та інших містах, А. Сахновський у 1930-і роки став одним з найбільш високооплачуваних у США конструкторів промислового дизайну.

З початку Другої світової війни Алексіс Сахновський служив на авіабазі в Північній Кароліні, у 1942–1945 роках – у союзницькій місії в Москві, виконував обов'язки перекладача посла США. Розпочавши службу в званні капітана військово-повітряних сил, демобілізувався в званні підполковника.

По завершенні війни А. Сахновський прагнув знову займатися автомобільним дизайном. Зокрема, розробив проекти кузовів зі склопластику для низки спортивних машин. Проте ситуація в автомобільній індустрії повоєнного часу змінилася. Виробники робили ставку на серійний випуск автомобілів, перевага віддавалася ефективності, а не зовнішньому ефекту. У 1940-і роки розпочався занепад епохи

Streamline-стилю, одним із зачинателів якого був А. Сахновський.

Після кількох невдалих проєктів із середини 1950-х А. Сахновський зосередився на співпраці з журналами та рекламними агентствами, виступаючи ілюстратором, консультантом зі стилю. Крім того, дизайнер налагодив виготовлення та продаж літографій своїх кращих ранніх розробок кузовів авто. У 1950-і роки А. Сахновський втілював свої фантазії в журналі Motor Trend, де вів колонку «Тенденція майбутнього». Приміром, автор колонки пророкував, що в недалекому майбутньому на панелях автомобілів, окрім радіо, з'явиться

округле віконце для телеекрану. До кінця життя продовжував вести колонку в журналі *Esquire*, висвітлюючи тенденції автомобільного дизайну.

1952 року, на запрошення організаторів міжнародного автосалону *Concours d'Elegance*, А. Сахновський брав участь у суддівській колегії конкурсу.

При цьому дизайнер не переставав патентувати нові розробки. Так, упродовж 1955–1962 років на ім'я Алексіса де Сахновського *United States Patent and Trademark Office* видав 9 патентів на різноманітні за масштабом та призначенням новації – від вантажівки (USD174112, 1955, заявка 1953) до скоби для очей (USD192186, 1962, заявка 1960).

В останні роки життя Алексісу Сахновському через артрит дедалі важче було віддаватися улюбленому заняттю – малюванню. Та він продовжував працювати. Незадовго до смерті, 1963 року, Алексіс Сахновський виконав серію малюнків класичних авто для квартальника *Automobile Quarter*. Дизайнер запевняв: «Я щасливий, поки можу тримати олівець і малювати машини».

WHO IS COUNT ALEXIS DE SAKHNOFFSKY?

В американській пресі й рекламі в персональному товарному знаку прізвище стиліста неодмінно писалося із зазначенням титулу «граф»: «Count Alexis De Sakhnoffsky». Правда, за спогадами його сучасників, сам Сахновський віддавав перевагу тому, щоб зватися на американський демократичний лад «містером», а подекуди – Олексієм Володимировичем. Але він і не спростовував своє графське походження. Графом дизайнера величають у більшості сучасних публікацій.

«Граф», за свідченням американських біографів, не любив згадувати своє «таємниче російське минуле». Лише наприкінці 1950-х років всесвітньовідомий промисловий дизайнер вирішив поділитися своїми життєвими історіями на сторінках журналів *Automobile Quarterly* та *Classic Car Club of America*. Зокрема, він розповів, що його матір (ім'я не називалося) була онукою цукрового магната Артемія Яковича Терещенка (потомственне дворянство з усіма наступниками по чоловічій лінії отримав 12.03.1870) та донькою Ніколи Артеміївича Терещенка. Розповів колишній киянин і те, що від народження жив з батьками у власному п'ятиповерховому(!) будинку, під опікою «британських няньок, французьких гувернерів і російського шофера». Пригадав, що потяг до майстрування відчув ще в дитинстві. Його перша модель транспортного засобу – маленький возик, на якому спускався з пагорба неподалік свого будинку. Незабутнє враження справив на майбутнього автомобільного дизайнера автопарк, яким володіла численна родина Терещенків – «Serpellet дядечка, Opel, Hustro-Daimler, Mercedes кузена». Із сумом пригадував події 1917–1918 років, які змусили родину емігрувати, натякнув на

самогубство батька. Батько Алексіса в цьому інтерв'ю представлений графом Володимиром Сахновським, фінансовим радником Миколи II, керівником Петроградської портової митниці, очільником комісії з поставок закордонних автомобілів. Останнє видається свідомою містифікацією. Не виключені й помилки, яких могли припуститися під час розшифрування інтерв'ю та подальшого його переписування біографами, які у своїх дописах про родинне походження А. Сахновського спираються на згадані журнальні біографічні нариси. Дані про «графство», батькову службу в Петербурзі повторюються й у багатьох публікаціях останніх років, присвячених життю та діяльності А. Сахновського. Місцем його народження часом називають Москву, подекуди – Петербург, навіть Варшаву. Варто зазначити, що в деяких публікаціях Алексісу Сахновському приписують факти біографії його старшого кузена Михайла Івановича Терещенка, міністра фінансів та іноземних справ Тимчасового уряду 1917 року, який дійсно з дитинства жив більше за кордоном та в Петербурзі. Приміром, не раз у розповідях про ранній період життя А. Сахновського згадується яхта «Юланда», яка нібито належала його бабусі Єлизаветі (бабусю по матері звали Пелагея Георгіївна Беловська), а насправді розкішним плавзасобом володіла родина Михайла Терещенка. Трапляються й розповіді, у яких матір Алексіса представлена дочкою Михайла Терещенка.

За Малоросійським родословником, укладеним В. Модзалевським, Сахновські – давній козацько-старшинський рід. Він занесений в «Общий Гербовник дворянських родов Российской империи», том III (1803 рік), але як дворян у переліку графських родів Сахновських немає.

З родоводу Терещенків відомо, що найменша донька Ніколи Артемовича Єфросинія була заміжня за доктором медицини Володимиром Микитовичем Сахновським. У цьому шлюбі народилися діти – Олексій, Тетяна та Наталія. Згідно з адресними довідниками м. Київ 1901–1915 років, родина Сахновських проживала в Києві, у власному будинку по вул. Терещенківській, 17 – триповерховому(!). Зведений він був у 1875–1876 роках (архітектор – В. Ніколаєв) і придбаний Н. Терещенком для дочки Єфросинії 1900 року (на сьогодні будівля в розпорядженні Музею Богдана та Варвари Ханенків). У названих довідниках В.М. Сахновський згадується як доктор медицини, з часом – у ранзі дійсного статського радника, що служив у Київському губернському правлінні інспектором лікарського відділу як співорганізатор Товариства швидкої медичної допомоги в Києві, активний громадський діяч, член багатьох благодійних установ, зокрема голова Допоміжних кас, член товариства Червоного Хреста. Достовірно відомо, що В.М. Сахновський раптово помер у ніч на 16 квітня 1917 року в Києві, де його відспівували у

Володимирському соборі та поховали на Аскольдовій могилі, про що повідомила родина через оголошення в газеті «Кієвлянинъ» 20 та 21 квітня.

Життя родини Сахновських з 1917 року кардинально змінилося. Після нетривалого перебування у війську генерала Врангеля Олексій Сахновський на початку 1920 року разом з матір'ю та сестрами емігрував до Франції, де розпочалася вже відома біографія Алексіса де Сахновського.

Алексіс де Сахновський, від народження Олексій Володимирович Сахновський, з'явившись на світ 12 листопада 1901 року в Києві, завершив земний шлях 27 квітня 1964 року в Атланті. Похований на військовому кладовищі міста Марієтта (Джорджія). Творчий спадок дизайнера, велика кількість оригінальних ескізів, з 2000 року зберігається в науковій бібліотеці Бенсона Форда.

Джерела:

Theobald Mark. Alexis De Sakhnoffsky.

Модзалевский В. Малороссийский родословник. –Т.4. – К.,1914. – С.543.

Ковалинский В. Семья Терещенко./ Виталий Ковалинский. – Київ: Преса України,2003.- С.65.

Памятная книга Киевской губернии. – К., 1904.

Весь Киев на 1901 год.: адресная и справочная книга / издатель: М. А. Радоминский. – К.:

Типография Петра Барсаго, , 1901.

Весь Киев на 1915 год. – К., 1915.

Кієвлянинъ. – 1917. – № 96,97.– С. 1.

Ілюстрації використані з відкритого доступу мережі